

Safnastefna Hornafjarðarsafna 2013-2017

Kynning

Sögu Byggðasafns Austur-Skaftafellssýslu má rekja til ársins 1964 er sýslunefnd kaus fimm manna nefnd til að vinna að undirbúningi safnsins. Byggðasafninu var svo valinn staður í Gömlubúð þar sem hún hafði verið færð frá hafnarsvæðinu og að Sílavík.

Gamlabúð var reist 1864 við Papósi í Lóni. Verslun hófst á Papósi um 1861 og árið 1863 löggilti Friðrik VII. Konungur Papósi sem verslunarstað. 1864 var Krambúðin reist og þjónaði sem verslunarhús meðan verslun var rekin á Papósi. Eftir að verslun lagðist þar af var húsið flutt til Hafnar og kallað Gamlabúð.

Gamlabúð var flutt frá Papósi 1897 og var reist við Hafnarvík, í nágrenni Pakkhúss og Kaupmannshússins. Gamlabúð var aðalverslunarhúsið á Höfn frá upphafi byggðar til 1937. Sölubúð var í austurhluta neðri hæðar en kornvörur, kaffi, sykur og fleira var geymt í sekkjum í vesturhluta neðri hæðar og á lofti. Í kjallara var geymt salt og ýmislegt sem þoldi langa geymslu. Árið 1977 var Gamlabúð flutt á nýjan leik og var húsinu fundinn staður við Sílavík.

Árið 1980 opnaði sýning byggðasafnsins í húsinu og hefur Gamlabúð verið miðstöð starfsemi byggðasafnsins frá þeim tíma. Húsið var flutt 13.júní 2012, aftur við Hafnarvík, og er nú gestastofa Vatnajökulspjóðgarðs. Byggðasafn Austu-Skaftfellinga er nú án sýningarhúsnæðis en eitt megin markmið þessara safnastefnu er að koma gripakosti Hornafjarðar í varanlegt húsnæði.

1. Safnastefna

Hver gripur, hver minning, hvert merki um mannlíf, er fjársjóður fyrir framtíðina ef tekst að geyma vel. En allt hefur sín takmörk og ekki er hægt að taka við öllu. Þess vegna verða söfn að setja sér markmið, og fylgja þeim.

1.1 Markmið

Markmið Hornafjarðarsafna er að safna, skrá, varðveita og rannsaka muni og minjar sem hafa sögulegt gildi fyrir íbúa Hornafjarðar og miðla upplýsingum um þau til alls almennings. Áhersla er lögð á að safna heildum sem geyma og sýna heimildir um mannlíf, heimilishald, landnýtingu og horfna starfshætti í samhengi. Í þessu ríka sjávarútvegs- og landbúnaðarhéraði er eðlilegt að leggja áherslu á ákveðnar hliðar þess og hefur megináhersla verið lögð á þróun til vélvæðingar til sjós og lands og það sem kalla má einkenna tæknivæðingu sjávar- og landbúnaðarins á starfssvæðinu, samgöngur og búferlaflutninga, daglegt líf, svo sem matargerð í torfbæjum og hreinlæti, híbýli, torfvinnu og -hleðslu og félags- og

menningarsögu. Forsenda öflugrar minjaverndar er upplýsingaöflun, skráning heimilda, rannsóknir, miðlun upplýsinga og fræðsla.

1.2 Söfnunarflokkar

Þótt byggðasöfnin eigi að halda utan um menningararf og munafloðu viðkomandi byggða og héraða er útilokað að þau geti geymt allt úr öllum flokkum safnmuna og því verður að afmarka söfnunina. Söfnun úr öðrum flokkum getur verið nauðsynleg í undantekningartilvikum, eftir því sem rannsóknir og/eða sýningar krefjast, annars er bent á önnur söfn. [*í tilfalli Hornafjarðarsafna er um vísinda- og björgunarleiðangra að ræða sem sérstaða í ákveðnum tilfellum]

Megin söfnunarflokkar Hornafjarðarsafna eru þrír: undirflokkar þeirra eru sem hér segir:

Sjávarhættir	Landbúnaður	Samgöngur
Samgöngumáti til sjós og vatna, strönd Veiðarfæri og aðrir gripir er tilheyra sjávarútvegi	Búskapur Heimilishald Híbýlahættir Heimilisiðnaður Fjölskylduhættir	Reiðtygi, klyfjareiðskapur, sleðar, skíði og skautar og allir gripir sem tengjast ferðalögum á landi fyrir véla- og bílaöld, fótgangandi og á hestum*

Sjávarhættir, landbúnaður og samgöngur

Langflestir munir safnsins tengjast sjávarútvegi og landbúnaði. Vélar sem tengjast þeim eftir miðja 20. öld verða ekki teknar til varðveislu nema þær tilheyri heildum sem vistaðar eru og ef þær teljast einkennandi fyrir héraðið. Lögð er áhersla á veiðarfæri sem notuð voru til sjós, í ám og vötnum, sem og við dýra- og fuglaveiði. Söfnun er á fiskveiðarfærum og bátum sem koma úr héraði og hefur sérstöðu, öðrum slíkum gripum verður bent á Síldarminjasafnið á Siglufirði.

Heimilishald. Sem fyrr er lögð áhersla á að safna munum sem tilheyra heildum, en einnig er safnað öllu sem varpar ljósi á aðbúnað í torfbæjum (torf, grjót, viður) og híbýlum fram á 20. öld. Lítil áhersla er lögð á að safna fatnaði í stórum stíl, einungis til að hafa sem dæmi um klæðnað fólks við hin ýmsu tækifæri, svo sem vinnu við bústörf og á verkstæðum og klæðnaði er tengist uppsetningu sýninga hverju sinni. Á næstu árum verður lögð áhersla á að afla muna og annarra heimilda um upphaf og þróun búskaparháttanna í Hornafirði frá upphafi fram á síðmiðaldir.

Búskaparhættir. Verkfæri, tól og tæki sem notuð voru til landbúnaðarverka frá fyrstu tíða fram til landbúnaðarbyltingar. (Sjá inngang varðandi tæknibyltingu í landbúnaði).

Híbýlahættir. Safnað er innastokksmunum og upplýsingum um hús og húsagerð í Hornafirði, sem fyrr með áherslu á muni og aðrar heimildir sem tengjast torf- og grjóthleðslu og smíðum torfbygginga. Lögð verður áhersla á húsagerðir, byggingarefni og innbú fyrri alda.

Heimilisiðnaður. Safnað er tækjum og tólum sem tengjast tóskap, útskurði og heimilisiðnaði, ef um heildir er að ræða. Safnað er útskornum gripum, gull- og silfursmíðum og verkfærum sem tilheyra þeirri iðju. Textílum sem tengjast sérstökum viðfangsefnum (td. heimilum, sem gera á skil í sérstakri sýningu) er safnað, þó ekki í stórum stíl.

Fjölskylduhættir. Safnað er munum sem tengjast tyllidögum og tímatali, lifnaðarháttum í torfbæjum og varpa ljósi á húsbúnað og áhrif tísku í híbýlum manna fram undir 1960.

Samgöngur. Reiðtygi, klyfjareiðskapur, sleðar, skíði og skautar og allir gripir sem tengjast ferðalögum á landi fyrir véla- og bílaöld, fótgangandi og á hestum, eru áhugaverðir fyrir safnið. Áhersla er lögð á að safna reiðverum og öðru er tengist notkun hesta og hvernig fólk útbjó sig til ferðalaga. Engin áform eru um að safna bílum, flugvélum eða skipum og póst- og símaminjum frá 20. öld er vísað til annarra safna (nema ef um er að ræða sérstöðu í héraði og eitthvað einstakt sbr. Jöklaferðir og björgunar-samgöngutæki).

Verslun og viðskipti. Safnað er öllu því er lýtur að vinnuskiptum/skiptiverslun, ritaðar sem óritaðar heimildir. Tekin hefur verið til aðlögunar og seinni tíma ákvörðunar lítil verslunarheild sem byggt verður upp í framtíðinni (2017) með upphaf byggðar á Höfn í forgrunni.

Iðnaður til sjós og lands. Tekið er við munum sem tengjast heildum þar sem hægt er að sjá hvernig menn höguðu smíðum í heimahúsum og á iðnaðarverkstæðum á upphafsárum iðnvæðingarinnar og sem brúa bilið frá handverkfærum til vélvæðingar. T. d. eru geymd í heilu lagi, tré-, járn- og úrsmíðaversktæði (sem tilheyra þessum tíma, nema með undantekningu). Engu er safnað sem flokkast undir verksmiðjuframleiðslu og munum vísað til Iðnaðarsafnsins á Akureyri. Sjóminjar úr héraði eru varðveittar og er rík áhersla lögð á sögu útgerðar og útræðis fyrri tíma og þróun sjávarútvegs á 20.öld og sjávarnytja. Sem áður er brýnt að nefna að fjöldaframleidd tæki eru ekki geymd, heldur þau sem eiga sér sértöðu innan héraðs, öðru er vísað á Síldarminjasafnsins á Siglufriði.

Félagssaga. Munir sem þykja einkenna hornfirskt félagslíf eru áhugaverðir og safnað er alls kyns munum sem varpa ljósi á skemmtanir og tónlistarflutning í heimahúsum og dans- og sönglíf í héraðinu.

1.4. Verklagsreglur Hornfjarðarsafna við móttöku gripa:

Safnið tekur á móti munum sem því eru gefnir og auglýsir eftir vissum efnisflokkum eða gripum þegar sérstök ástæða þykir. Byggðasafnið mun einnig safna munum markvisst eftir öðrum leiðum og kaupa muni í undantekningartilfellum að fengnu samþykki menningarmálanefndar. Safnið safnar einnig munnlegum heimildum og stuðlar að varðveislu þeirra og miðlun. Taka skal fram að ekki er tekið við gripum í mjög slæmu ástandi nema einstakt sé.

- a) Móttaka gripa fer fram á skrifstofu safnsins í Nýheimum (undantekning á við um stóra gripi)
- b) Engir gripir fara í geymslu án þess að fara í gegnum formlegt skráningarferli fyrst. [Skoðun-Hreinsun-Fyrirbyggjandi forvarsla- Ljósmyndun- Pökkun- Innsett í skráningarform á töluvtæku formi- Frágangur/geymsla.
- c) Áður en tekið er við gjöfum og gripum, skulu þeir metnir með safnastefnuna til grundvallar. Sértek mál skal vera fjallað um sérstaklega innan menningarmálanefndar.
- d) Skráning í SARP á gripasafni skal gerð mánaðarlega hið minnsta. Uppfæring á gögnum skal gerast samhliða skráningu í SARP þegar við á.

*Það er heyrir til undantekningar ef safngrip, sem einu sinni hefur verið skráður í safnið, er fargað, (nema hann sé í samhengislaus og á sér aðra líka og er illa farinn vegna slæmrar meðferðar). Þá getur þurft að farga safngrip vegna skemmda, fölsunar, fjölda eintaka af sömu gerð eða vegna þess að gripurinn samræmist ekki söfnunarstefnu safnsins eða telst ekki varðveisluhæfur. Gripurinn kann líka að vera betur kominn í öðru safni. Í slíkum tilfellum skal ávallt leita ráðlegginga hjá Þjóðminjasafni Íslands. Ákvarðanir um förgun eða langtímalán skulu samþykktar af forstöðumanni og menningarmálanefnd.

Sýningarstefna

Stefnt er að því veita stofnunum og ábyrgðaraðilum í heimabyggð kost á að vista sýningar frá safninu þar sem hægt er að koma þeim við. Með því að dreifa sýningum þannig til annarra aðila dreifist kostnaður við vistun og gæslu safnmuna á sýningum á fleiri aðila, en um leið getur safnið gefið öðrum færi á að nýta aðdráttarafl sýninga af þessu tagi og tengja fortíð og nútíð til fræðslu og skemmtunar fyrir hornfirska gesti. Safnmunir frá byggðasafninu eru nú að mestu leyti í geymslu og fyrirbyggjandi forvörslu en eitthvað er að láni í Gestastofu Vatnajökulsþjóðgarðs. Hæglega væri hægt að setja upp sérhæfðar sýningar í héraði hjá samþykktum aðilum. Framtíðaráform safnsins er að miðla sögunni í formi sýninga, safnfræðslu og útgáfu rita, kennsluefnis, rannsóknaskýrslna, ljósmynda og myndbanda.

Vala Garðarsdóttir, Forstöðumaður Hornafjarðarsafna

